

bättre, mer färdiga uppsatser på årsmötet. Vår förhoppning är att det blir mycket prestigefullt att ha tilldelats statsvetenskapliga förbundets pris, men också att det samtidigt ska utgöra ett mer lättamt inslag i verksamheten.

Rättvisa åt Tingsten!

Herbert Tingsten – idékritikens fader, så löd rubriken på ett inlägg av Ludvig Beckman på "förbundssidan" i Statsvetenskaplig Tidskrift 2006/3. Enligt min mening finns det flera oklara eller på annat sätt tvivelaktiga punkter i framställningen: ett par exempel.

1. En första punkt gäller frågan vad Tingsten menade med idékritik. Beckmans svar löd så här: Tingstens "uppfattning var att ideologierna innehöll påståenden som kunde kritiserats och utvärderas, de var inte enbart fiktiva berättelser eller retoriska vändningar. Statsvetaren skulle pröva hållbarheten av ideologiernas saksått påståenden och pröva hur de resonemang som framfördes hängde samman och följde av varandra" (s. 317).

Citatet är inte precis glasklart. Det enklaste och bästa hade varit att låta Tingsten själv komma till tals. Den självklara källan är i så fall hans bok *Idékritik* (1941); det centrala avsnittet lyder så här:

Ofta påstås att de politiska ideologierna utgöra värderingar och på denna grund äro undandragna debatt; när det gäller värderingar föreligger ju icke sanningsfrågan. Uppfattningen är naturlig så till vida, som en ideologi tänkes ägnad att påverka handlan-

det och för att handla kräves ju ett beslut, som kan sägas vara beroende av en värdering. I varje ideologi finnes också ett moment av värdering eller åtminstone av utsagor, som antas ägnade att omedelbart framkalla en värdering av bestämd art. Men en undersökning av några politiskt viktiga ideologier visar omedelbart, att de icke huvudsakligen utgöra serier av värderingar. Verklighetsomdömen spela huvudrollen (s. 12).

2. Från vetenskapsmannen Tingsten gick Beckman över till publicisten med samma namn. Också här blir ett rätt långt citat nödvändigt:

Men fömuftstron kan också bli fömumstig. Det var många som var kritiska mot Tingsten, inte minst i rollen som chefredaktör för Dagens Nyheter. Framför allt gällde kritiken åsikterna som han framförde, stödet för en svensk atombomb, för ett svenskt Natomedlemskap, föraktet för en "tredje ståndpunkt" mellan det kalla krigets kontrahenter. Men också Tingstens debattstil betraktades som kontroversiell. Meningsmotståndare på vänsterkanten avfärdades som "medlöpare" och "förrädare". Sättet varmed Tingsten argumenterade kunde uppfattas som alltför ogeneröst, hårt och inriktat på att knipa enkla poänger – vilket ofta påpekats i den ymniga litteraturen om Tingsten. Vad som inte hävdats är emellertid att detta kan vittna om ett problem med den idékritiska metoden som sådan. (s. 317f).

När man har läst detta, frestas man utro-
pa: Make distinctions or shut up!

Sociologerna lär oss, att vi spelar olika, av varandra tämligen oberoende roller i vårt liv. Som Jörgen Westerstahl har påpekat, levde Tingsten som offentlig, utåt uppmärksam person tre liv: professor, chefredaktören, memoarförfattaren (Westerstahl 1992 s. 204). Att som Beckman gröta ihop de båda förstnämnda och

därvid föreställa sig, att Tingsten i sina DN-artiklar i någon större grad bedrev idékritik à la Tingsten är ohållbart.

3. Till sist en randanmärkning. Beckman citerar ett skarpt kritiskt omdöme om Tingsten, fällt av Olof Lagercrantz, den ene av hans efterträdare som chefredaktör. Där hette det, att Tingsten "förde ingenting eller litet framåt" och att hans främsta gren tycktes vara "dueller på exercisplatser" snarare än "bataljer på slagfältet".

De inte helt korrekta citaten är – vilket Beckman borde ha nämnt – hämtade från Lagercrantz recension av fjärde delen av Tingstens memoarer (DN. 1964-08-24). De tre tidigare delarna hade fått en starkt positiv kritik av samme Lagercrantz i DN. I den här aktuella recensionen fanns för all del ett visst beröm, men som helhet var den snarast nedgörande. Tingsten svarade med att bryta sitt kontrakt med DN (DN 1964-09-04).

Också på denna punkt var Beckman oklar, men han verkade godta Lagercrantz hårda dom. För den som mot slutet av 1950-talet, Tingstens sista år på DN, kunde på nära håll följa Lagercrantz inställsamma uppträdande mot chefredaktören, måste bedömningen bli en annan.

De grovt nedsättande omdömena i recensionen framstår då i sitt rätta ljus – dvs som uttryck för svekfullhet.

TORBJÖRN VALLINDER
DOCENT I STATSVETENSKAP

Referenser

- Tingsten, Herbert, 1941. *Idékritik*. Stockholm: Bonniers.
Westerståhl, Jörgen, 1992. "Herbert Tingsten – statsvetenskapsmannen", s 203-217 i Falckemark, Gunnar (red.), *Statsvetarporträtt. Svenska statsvetare under 350 år*; Stockholm: SNS Förlag

Replik

Vallinder hävdar att Tingsten behandlas orättvist i min text som anses innehålla "flera oklara eller på annat sätt tvivelaktiga" påståenden. Det första av dem skall gälla min uttolkning av den Tingstenska idékritiken vilken enligt Vallinder inte är "glasklar". Jag hade gärna diskuterat den frågan men eftersom de påstådda oklarheterna inte preciseras är invändningen inte möjlig att bemöta, tyvärr.

Vallinders andra synpunkt gäller kritiken mot Tingsten, som jag återger, enligt vilken han ibland ansågs vara en ogenerös debattör. Vallinder menar att den slutsatsen vilar på min oförmåga att hålla isär Tingstens olika roller och verksamhetsfält. Det som gäller för Tingsten som chefredaktör kan enligt Vallinder inte läggas professor Tingsten till last.

Nu var det förvisso inte sagt att Tingsten endast var ogenerös när han debatterade dagspolitiska frågor i rollen som chefredaktör. Men låt oss ändå anta det och därmed ställa frågan igen, om det skulle vara något fel i att kritisera Tingstens idékritiska handlag utifrån en läsning av inläggen på Dagens Nyheter. Vad skulle idékritikens läromästare själv svara? Det svar vi finner är att den kritik som riktas mot de i offentligheten förekommande idéerna "vill vara av samma art som den man riktar mot vetenskapliga arbeten" (*De konservativa idéerna*, 1939, s 7). Tingsten ansåg att kravet på "redbar" argumentation var lika giltigt för den allmänna politiska debatten som i vetenskapliga arbeten. Detta är i själva verket en av idékritikens huvudpoänger. Och accepterar vi den är det knappast ett misstag att ställa frågan om publicisten Tingsten lever upp till de redbarhetskrav som gäller för hans akademiska skrifter. Skulle vi ursäkta de brister som kan återfinnas i Tingstens

DN-artiklar med att dessa inte var idékritiska studier skulle vi svika det ideal om en "rationalisering av den offentliga debatten" som han själv ivrade för.

Vallinder har även en tredje synpunkt som egentligen inte alls har med ämnet för min ursprungliga text att göra, nämligen huruvida Olof Lagercrantz agerade "sveckfullt" mot Tingsten eller inte. Den frågan handlar uppenbarligen inte om vilket omdöme som gör Tingsten rättvisa men om vilket omdöme Lagercrantz förtjänar. Vallinder menar att sveckfullheten framgår av det faktum att Lagercrantz blev mer kritisk i sin läsning av Tingstens memoarböcker efter att denne lämnat sin post på DN.

Huruvida Lagercrantz bör beskrivas som sveckfull kan man förstås diskutera. Men en sådan diskussion kommer då att gälla personen Lagercrantz och inte de argument han framförde. Och det kan ifrågasättas om en idékritisk granskning av texter verkligen bör ta hänsyn till egenskaper hos författaren till dem. En ståndpunkt som avfärdas på grundval av en negativ värdering av personen som framför

den är ju ett exempel på det klassiska *argumentum ad hominem*. Ett sådant är ett felslut eftersom en ståndpunkts rimlighet självfallet inte har ett dyft att göra med vem som framför den. Just detta felslut finner vi också exempel på i Tingstens texter. Skribenter vilka förfäktade vad Tingsten ansåg vara felaktiga ståndpunkter avfärdades ibland som "förrädare" eller "medlöpare". Kritiken kom därmed att riktas mot den person som formulerade argumentet snarare än mot argumentet självt. Med en sådan metod blir givetvis den politiska debatten varken mer förnuftig eller redbar. Det är möjligen en förhastad slutsats, men intrycket är ändå att Vallinder på den punkten har inspirerats av de sidor hos Tingsten som vi har minst anledning att ta fasta på. Tingstens bidrag bestod i att visa att en genuint kritisk granskning av politiska ideologier och idéer är möjlig. De exempel som också finns på att en sådan granskning kan leda till ogenerositet och gnällighet borde vi emellertid söka undvika.

LUDVIG BECKMÄN
DOCENT I STATSVETENSKAP